

Додаток 3
до Стратегії розвитку міста
Запоріжжя до 2028 року

**Звіт
про результати опитування
представників бізнесу
міста Запоріжжя**

м. Запоріжжя, 2017

Документ розроблено за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Уряду Канади. Зміст документу є виключною думкою авторів та не обов'язково відображає офіційну позицію Уряду Канади.

Проект ПРОМІС спрямовано на зміцнення муніципального сектору в Україні, впровадження ефективного демократичного управління та прискорення економічного розвитку шляхом підвищення спроможності українських міст у сфері демократизації врядування та місцевого економічного розвитку; створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу; підтримки процесу децентралізації та інтегрованого планування розвитку на місцевому, регіональному та національному рівнях.

www.pleddg.org.ua

Зміст

ВСТУП.....	6
1. МЕТОДОЛОГІЯ	6
2. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ.....	7
3. ЗАГАЛЬНИЙ СТАН БІЗНЕСУ ГРУПИ ОБСТЕЖЕНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	9
3.1.ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВ	9
3.2.ЧИННИКИ РОЗМІЩЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ	11
3.3.РИНКИ ЗБУТУ ПІДПРИЄМСТВ.....	12
3.4.ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ	13
4. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ	13
5. НЕРУХОМІСТЬ ДЛЯ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	15
6. ОЦІНКА ПОСЛУГ, ЩО НАДАЮТЬСЯ ОРГАНАМИ ВЛАДИ	16
7. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	22
8. ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА БІЗНЕС-КЛІМАТУ У МІСТІ.....	25

Перелік рисунків

Рис. 1. Кількість підприємств за обсягом виручки від реалізації продукції, робіт та послуг.....	9
Рис. 2. Кількість підприємств за розміром (кількістю найманих працівників) та обсягами виробництва.....	10
Рис. 3. Розподіл підприємств за сферами діяльності.....	11
Рис. 4. Кількість працівників за сферами діяльності підприємств.....	11
Рис. 5. Чинники розміщення бізнесу різних категорій підприємств.....	12
Рис. 6. Структура ринків збуту та рівень експортної орієнтації підприємств (звичайна та логарифмічна шкала), тис. грн.....	12
Рис. 7. Чинники, які мають найбільш негативний вплив на розвиток підприємств.....	13
Рис. 8. Розподіл працівників підприємств за рівнем кваліфікації.....	14
Рис. 9. Розподіл працівників різних категорій підприємств за рівнем кваліфікації.....	14
Рис. 10. Брак кваліфікованих працівників підприємств різних категорій	14
Рис. 11. Плани здати в оренду або продати землю або споруди, що не знадобляться у майбутньому.....	15
Рис. 12. Плани інвестувати в розширення бізнесу у межах міста.....	16
Рис. 13. Обсяг інвестицій та кількість нових робочих місць.....	16
Рис. 14. Оцінка роботи місцевої влади в цілому.....	17
Рис. 15. Оцінка роботи місцевої влади окремими категоріями підприємств.....	17
Рис. 16. Роль місцевої влади в економічному розвитку і сприянні бізнесу	17
Рис. 17. Роль місцевої влади в сприянні бізнесу мікропідприємств.....	18
Рис. 18. Роль місцевої влади в сприянні розвитку малих підприємств.....	18
Рис. 19. Роль місцевої влади в сприянні розвитку середніх підприємств...	19
Рис. 20. Роль місцевої влади в сприянні розвитку великих підприємств...	19
Рис. 21. Якість послуг ОМС щодо розвитку бізнесу.....	20
Рис. 22. Якість послуг ОМС щодо розвитку мікропідприємств.....	20
Рис. 23. Якість послуг ОМС щодо розвитку малих підприємств.....	21
Рис. 24. Якість послуг ОМС щодо розвитку середніх підприємств.....	21
Рис. 25. Якість послуг ОМС щодо розвитку великих підприємств.....	22
Рис. 26. Найважливіші напрями, без яких неможливий економічний розвиток міста.....	22
Рис. 27. Найважливіші напрями економічного розвитку міста (за категоріями підприємств).....	23

Рис. 28.Галузі економіки, котрі матимуть найбільше значення у стратегічній перспективі для розвитку міста.....	23
Рис. 29.Галузі економіки, котрі матимуть найбільше значення для окремих категорій підприємств.....	24
Рис. 30.Думка підприємців про місто як місце для ведення бізнесу.....	25
Рис. 31.Думка про місто як місце для ведення бізнесу представників окремих категорій підприємств.....	25

Вступ

В межах процесу стратегічного планування розвитку міста Запоріжжя у липні 2016 року було проведено дослідження думки представників бізнесу міста. Дослідження здійснювалося консультантами проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (проект ПРОМІС) та незалежними фахівцями-соціологами за сприяння виконавчого комітету Запорізької міської ради методом експертного опитування, де в якості експертів брали участь керівники підприємств та підприємці міста Запоріжжя. Мета дослідження - отримання корисної і достовірної інформації для аналізу економічного та соціального середовища міста в процесі стратегічного планування розвитку міста. Ставлення підприємців до міської влади та місцеві умови розвитку бізнесу значною мірою визначатимуть, яким буде економічне майбутнє міста. Звіт може бути також корисним для міської влади в роботі над підтримкою та поліпшенням бізнесового клімату в місті.

Проект ПРОМІС висловлює вдячність усім представникам підприємств, котрі поділилися своїми думками та надали корисну інформацію, а також усім, хто присвятив свій час проведенню опитування.

1. Методологія

Дослідження думки підприємців (далі по тексту - респондентів) здійснено шляхом експертного опитування. Коло респондентів було визначено з урахуванням співвідношення кількості представників великого, середнього та малого бізнесу.

Всього було отримано та узагальнено 63 повністю заповнених анкети. До переліку компаній, які взяли участь в опитуванні, були включені: частина найбільших роботодавців міста, випадкова вибірка малих і середніх підприємств. У цьому звіті містяться узагальнені відповіді керівників усіх підприємств. Вік респондентів становить від 21 до 68 років, кількість жінок серед респондентів становить 34%.

На опитаних підприємствах працює близько 55 тис. осіб (12% від працездатного населення міста), кількість жінок серед них становить 40%. Дев'ятнадцять з опитаних підприємств належить до великих за розмірами - мають понад 250 працівників (п'ять з них віднесено до категорії з умовною назвою «гіганти», що мають від 5 до 20 тисяч працівників), одинадцять - до середніх (від 51 до 250 працівників), одинадцять - до малих підприємств, що забезпечують роботою менш ніж 50 працівників кожне, та двадцять одне - до мікропідприємств з кількістю працівників до 10 осіб. Сукупний обсяг реалізації продукції підприємств-респондентів становить близько 78% загального обсягу реалізації підприємств міста. Отримані результати можна екстраполювати на бізнес-середовище міста.

Запитання анкети стосувалися статусу і стану підприємств, характеру їх діяльності, проблем кадрового забезпечення і зайнятості, наявності виробничих

потужностей, послуг органів влади і відносин з ними. Частина запитань стосувалася стратегічно важливих для міста напрямів розвитку, основних галузей економіки.

Виявлено відмінності в оцінці економічного середовища підприємствами, що належать до різних галузей економіки, а також великими підприємствами та представниками малого й середнього бізнесу. Тому частину даних проаналізовано з урахуванням цих відмінностей.

З метою отримання максимально об'єктивних даних, опитування є анонімним. Звіт містить тільки узагальнені відповіді всіх респондентів. Наведена у звіті інформація про структуру власності, галузеву структуру, причини розміщення та експортну орієнтацію характеризує тільки підприємства експертної групи, з керівниками яких проводились експертні інтерв'ю.

Результати обстеження свідчать про те, що представники експертної групи мають вагомий вплив на стан економіки міста, а частина обстежених компаній є для міста бюджетоутворюючими підприємствами та ефективними роботодавцями. Точка зору представників групи та результати експертного опитування можуть бути екстрапольовані на все бізнес-середовище міста і свідчити про стан місцевої економіки.

2. Основні висновки

- Більшість підприємств, що прийняли участь у дослідженні, було створено після 1990 року.
  - П'ять підприємств, з умовною назвою «гіганти», мають обсяги реалізації продукції від 5 до 20 млрд. грн. Сукупний обсяг реалізації продукції цих підприємств складає більше 70 млрд. грн.
  - Найбільша кількість підприємств (21) належить до сфери промислового виробництва (металургія та машинобудування). Переважна кількість працівників обстежених підприємств зайнята у сфері промислового виробництва (79%). На п'яти підприємствах, з умовною назвою «гіганти», працює більше 40 тис. працівників.
  - Найважливіші фактори розміщення підприємств - достатня кількість споживачів продукції та кваліфікована робоча сила, необхідна бізнесу.
  - Експортна орієнтація підприємств міста надзвичайно висока - за межі країни постачається майже 70% продукції. Але майже весь експорт продукції здійснюється великими підприємствами.
  - Найбільші перешкоди для бізнесу, на думку респондентів - три зовнішні фактори: витрати на енергію, загальна економічна ситуація, втрата ринків збуту та один внутрішній фактор - нестача кваліфікованої робочої сили.
  - Загальна оцінка персоналу усіх підприємств надзвичайно висока (78% оцінок відмінно та добре).
  - Вже сьогодні 62% усіх опитаних підприємств відчувають брак кваліфікованих працівників, а ще 12% очікують такий брак в найближчому
-

майбутньому. Найбільш дефіцитні: робітники технічних спеціальностей (21), інженери (14), робітники-електрики (13).

- Кількість підприємств, що відчують брак площі для розвитку є суттєвою - 44%.

- Майже 63% підприємств планує інвестувати в розширення бізнесу у межах міста. Загальна запланована сума інвестицій - 179 млн. грн. Найбільший обсяг інвестицій (75% від загального) та пов'язана з ними кількість нових робочих місць (80%), планується великими підприємствами.

- Лише 23% респондентів оцінили роботу міської влади на «добре», майже стільки ж було негативних оцінок (22%). Переважна більшість респондентів (52%) оцінили роботу влади на середньому рівні.

- Найбільшу роль міської влади респонденти вбачають у: а) розвитку інфраструктури, б) прозорому наданні земельних ділянок та в) залученні стратегічних інвестицій.

- Найкращі оцінки (відмінно та добре 79%) за якість отримали такі послуги органів місцевого самоврядування, як: збір і вивезення сміття, діяльність центру надання адміністративних послуг та доступ до інформації. Найгірші оцінки отримали: послуги з надання земельних ділянок для ведення бізнесу та гарантування безпеки і правопорядку.

- Найважливішими напрямками розвитку міста визначено: розвиток малих і середніх підприємств, розвиток промислового виробництва, енергоефективність, охорона довкілля, активізація громади, відкритість врядування, залучення інвестицій.

- Найважливіші галузі економіки: машинобудування, гірничо-металургійний комплекс, туризм, інформаційні технології, транспорт та логістика.

- Позитивні оцінки для міста, як місця для ведення бізнесу, отримано від третини респондентів, та ще 42% вважають бізнес-клімат «задовільним». Також отримано досить значний відсоток (23%) оцінок міста, як не сприятливого для ведення бізнесу.

- Підприємці поділяють думку про те, що місцева економіка може змінитися на краще завдяки запропонованій опитуванням системі заходів, спрямованих на економічний розвиток міста, зокрема, більш ефективну співпрацю місцевої влади та бізнесу, розвиток інфраструктури бізнесу, покращення місцевого бізнес-клімату, а також залучення зовнішніх інвестицій.

3. Загальний стан бізнесу групи обстежених підприємств

3.1. Економічна характеристика підприємств

Більшість підприємств (28), що взяли участь у дослідженні, було створено після 2000 року, дев'ятнадцять - у 90-х роках, десять - у повоєнні роки

до незалежності країни та п'ять підприємств - у першій третині двадцятого сторіччя.

<i>Кількість підприємств</i>	<i>Роки створення</i>
5	1907 - 1934
6	1945 - 1959
4	1968 - 1989
19	1991 - 2000
28	2001 - 2015

На рис. 1. наведено розподіл підприємств за обсягами виручки від реалізації продукції (робіт та послуг). Серед малих та мікропідприємств спостерігається тенденція збільшення обсягів реалізації продукції у 2016 році порівняно з 2015. Серед великих, навпаки, відбувається зниження - два підприємства з двадцяти не досягнуть у цьому році обсягу реалізації у 10 млн.грн.

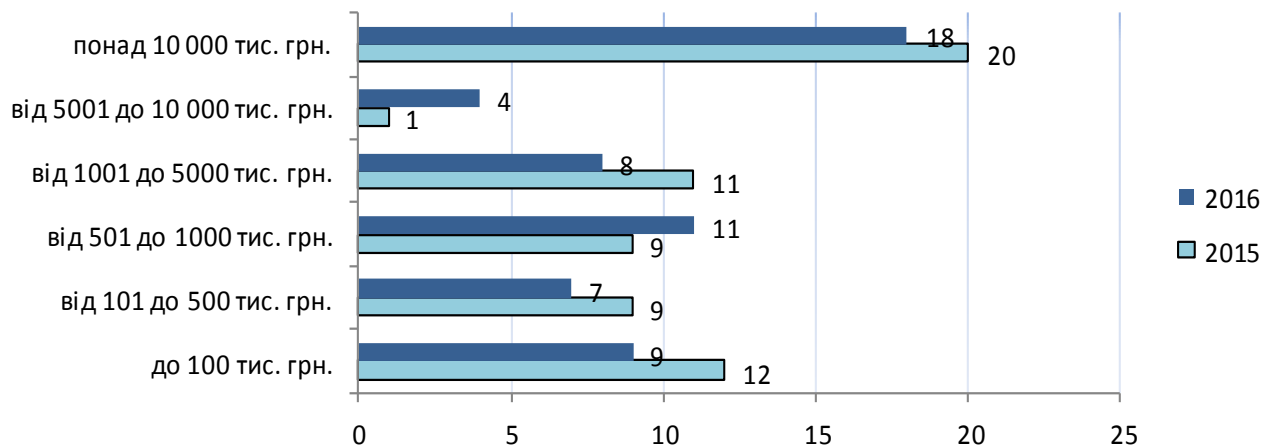

Рис. 1. Кількість підприємств за обсягом виручки від реалізації продукції, робіт та послуг

Серед великих за розмірами підприємств, які мають обсяг виручки від реалізації продукції понад 10 млн. грн., п'ять підприємств, що віднесені до категорії з умовною назвою «гіганти», мають обсяги виробництва (та реалізації) від 5 до 20 млрд. грн., а сукупний обсяг реалізації продукції «гігантів» складає більше 70 млрд. грн. На цих п'яти підприємствах працює більше 40 тис. працівників.

Нижче на рис. 2. показано розподіл кількості працівників та обсягів реалізації продукції за п'ятьма категоріями підприємств. Для кращої демонстрації порівняльних характеристик використано звичайну та логарифмічну шкалу на двох діаграмах з однаковими даними.

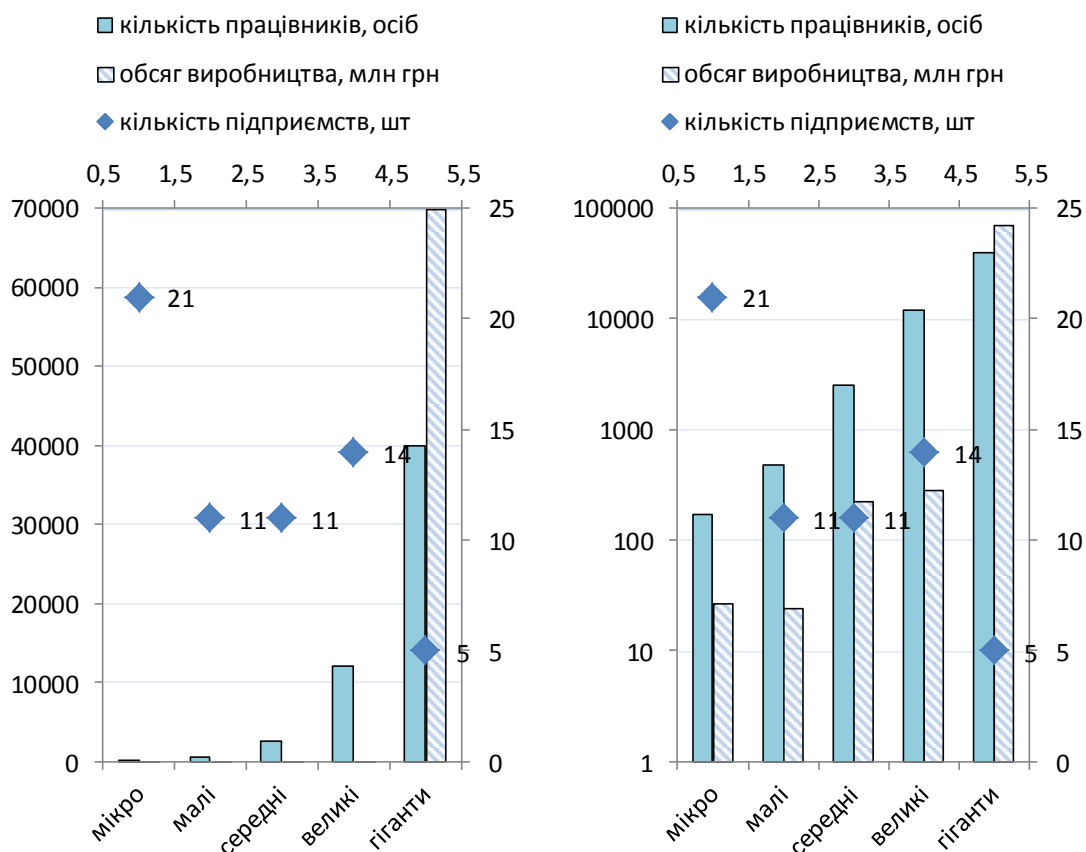

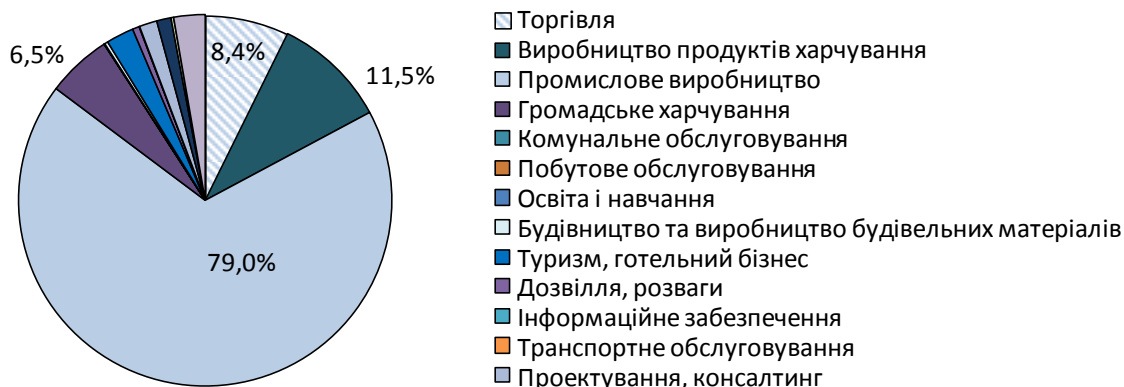
Рис. 2. Кількість підприємств за розміром (кількістю найманих працівників) та обсягами виробництва

Найбільша кількість підприємств належить до сфери промислового виробництва (21) - переважно металургія та машинобудування, на другому місці - торгівля (18), на третьому виробництво продуктів харчування та громадське харчування (рис. 3).

Рис. 3. Розподіл підприємств за сферами діяльності

Переважає кількість працівників обстежених підприємств (рис. 4.) зайнята у сфері промислового виробництва (79%), на другому місці - підприємства з виробництва продуктів харчування (11,5%), на третьому - торгівля (8,4%) та громадське харчування. У туризмі та готельному бізнесі зайнято 2,8% працівників.

Рис. 4. Кількість працівників за сферами діяльності підприємств

3.2. Чинники розміщення підприємств

Найважливіші фактори розміщення підприємств - достатня кількість споживачів та кваліфікована робоча сила, необхідна бізнесу. Має також значення для розміщення бізнесу у місті: прийнятна вартість землі, нерухомості та важливі постачальники сировини і компонентів. Достатня кількість споживачів є найважливішим фактором для розміщення мікро, малих та середніх підприємств (рис. 5.), а для великих підприємств найважливішим фактором є наявність кваліфікованої робочої сили.

Рис. 5. Чинники розміщення бізнесу різних категорій підприємств

3.3. Ринки збуту підприємств

Експортна орієнтація підприємств міста надзвичайно висока - за межі країни постачається майже 70% продукції, зокрема, в країни Європи та світу - майже 20%. В межах області споживається лише 2,2% продукції підприємств. Але майже весь експорт продукції в країни СНД та інші країни світу здійснюється великими підприємствами (рис. 6.), зокрема, переважна частка - «гігантами». Усі категорії підприємств постачають продукцію в інші області України.

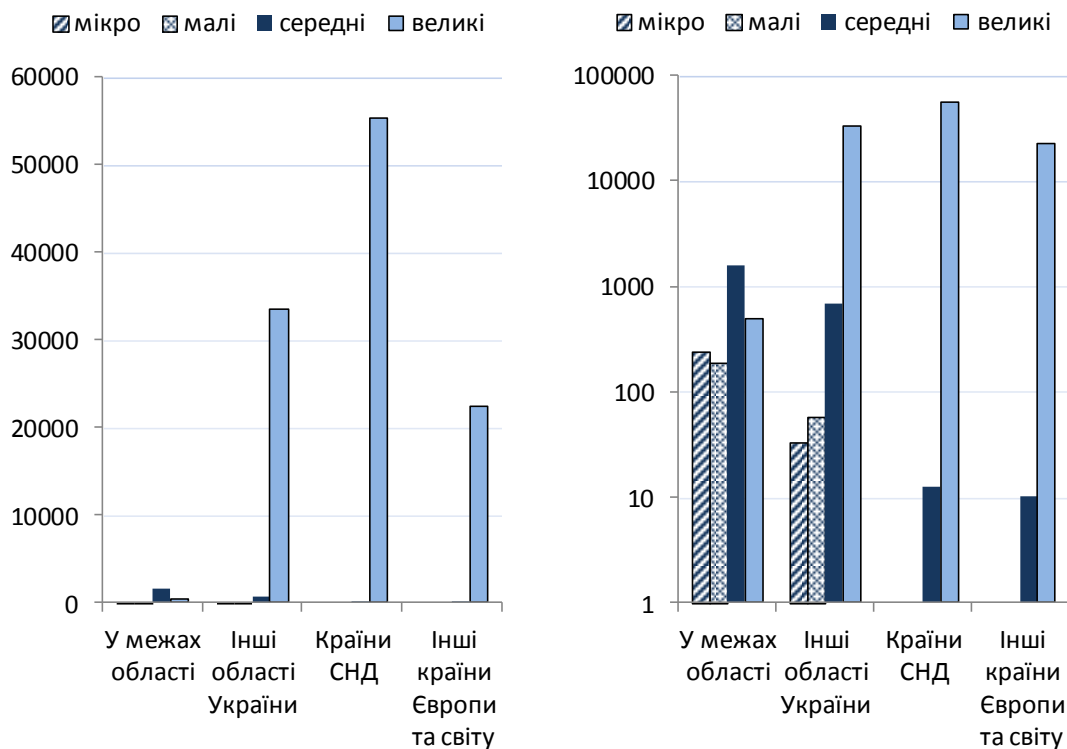
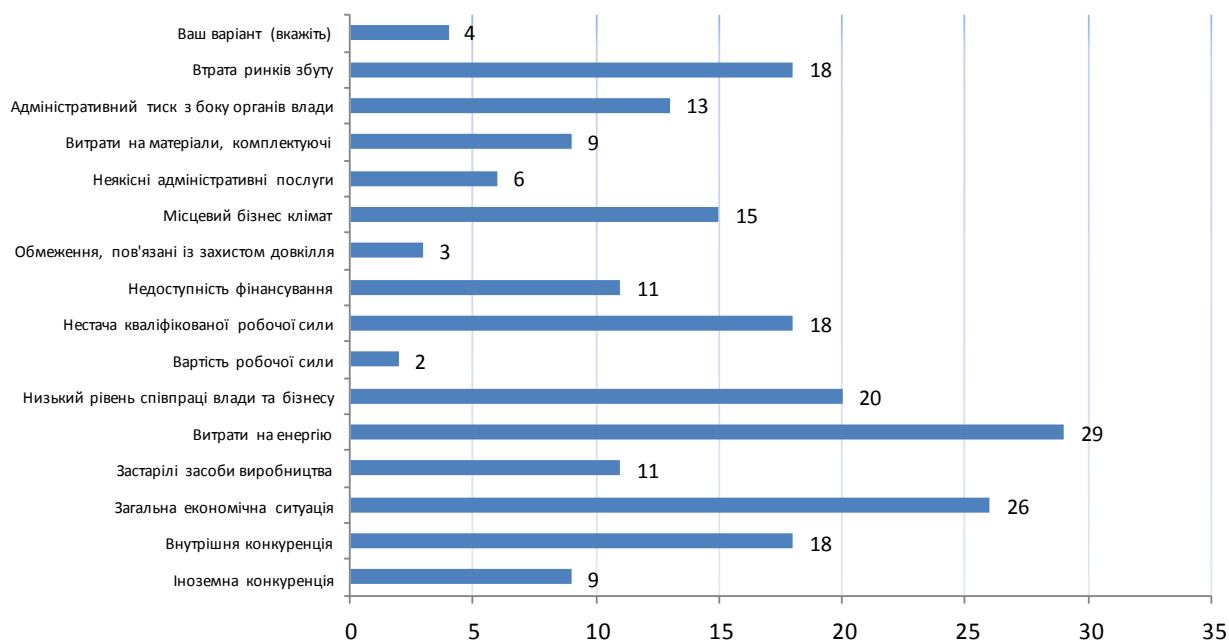

Рис. 6. Структура ринків збуту та рівень експортної орієнтації підприємств (звичайна та логарифмічна шкала), тис. грн.

3.4. Перешкоди для розвитку бізнесу

Респондентів запитали про фактори, що мають найбільш негативний вплив на розвиток їх бізнесу. Пропонувалося позначити не більше чотирьох факторів. Результати групування відповідей респондентів зображено на рис. 7.

Рис. 7. Чинники, які мають найбільш негативний вплив на розвиток підприємств

На думку респондентів, найбільшими перешкодами для ведення бізнесу є три зовнішні фактори: 1) витрати на енергію, 2) загальна економічна ситуація, 3) втрата ринків збуту та один внутрішній - нестача кваліфікованої робочої сили.

Чинники, що негативно впливають на різні категорії підприємств, майже не відрізнялись від середніх. Для малих, середніх та великих підприємств найбільше впливовими є витрати на енергію та загальна економічна ситуація. Великі підприємства відчують найбільше з усіх нестачу кваліфікованої робочої сили. Середні підприємства потерпають від внутрішньої конкуренції. На розвиток мікропідприємств найбільш негативно впливають: низький рівень співпраці влади і бізнесу та несприятливий місцевий бізнес клімат.

4. Трудові ресурси та їх використання

Разом на підприємствах усіх категорій, представники яких взяли участь в опитуванні, працює 55 тис. осіб (12% від працездатного населення міста), кількість жінок серед них становить 40%. Середня сума середньомісячної заробітної плати у 2016 році становить:

- Мікропідприємства 2699 грн.
- Малі підприємства 4272 грн.
- Середні підприємства 3341 грн.
- Великі підприємства 4343 грн.

Респондентам було запропоновано оцінити за 4-бальною системою рівень кваліфікації та якість роботи працівників їхніх підприємств. Загальна оцінка персоналу усіх підприємств надзвичайно висока (78% оцінок відмінно та

добре), попри нарікання у подальших коментарях щодо проблем пошуку якісної робочої сили.

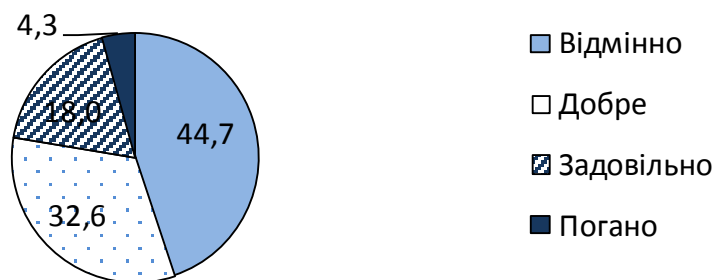

Рис. 8. Розподіл працівників підприємств за рівнем кваліфікації

Найбільше позитивних оцінок отримали працівники великих підприємств, найменше оцінок «відмінно» та найбільше «погано» - у мікропідприємств. Найменше оцінок «погано» - у персоналу середніх підприємств.

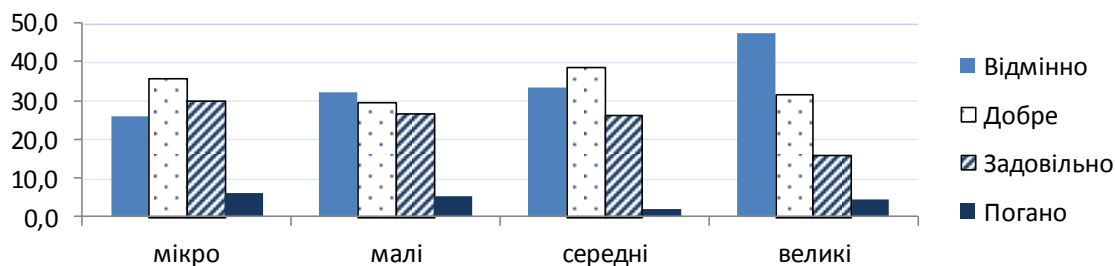

Рис. 9. Розподіл працівників різних категорій підприємств за рівнем кваліфікації

На сьогодні 62% усіх опитаних підприємств відчувають брак кваліфікованих працівників, а ще 12% очікують такий брак в найближчому майбутньому.

Найсуттєвіше відчувають брак робочої сили великі підприємства (рис. 10), найменше - мікропідприємства.

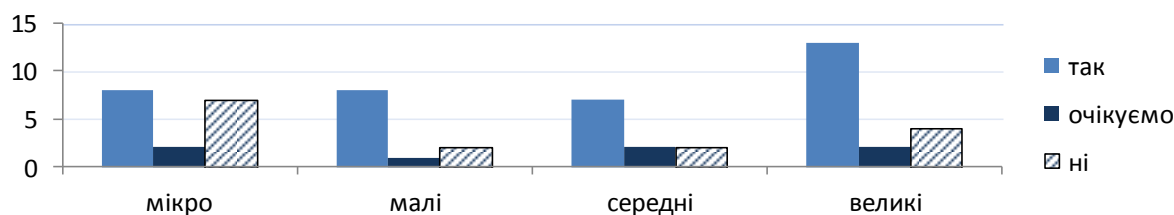

Рис. 10. Брак кваліфікованих працівників підприємств різних категорій

Підприємства відчувають брак таких кваліфікованих працівників:

- Робітники технічних професій (21): токарі, фрезерувальники, шліфувальники, слюсарі зі збирання металоконструкцій, слюсарі-ремонтники, інструментальники, електро-, газо- зварювальники, будівельники, водії, машиністи крану.

- Інженерний персонал (14): електромеханіки, електрики, механіки, конструктори, будівельники, технологи, енергетики, архітектори.
- Робітники-електрики (13): електронники, електромеханіки, холодильщик, електрики, електромонтер, програмувальними, оператори ЧПУ, наладчики КІП.
- Менеджери середньої ланки, економісти-планувальники, бухгалтери, оцінювачі, землевпорядники.
- Робітники сервісу, торгівлі та ресторанних послуг: пекарі, кухари, технологи хлібопродуктів, офіціанти, адміністратори, швачки.

5. Нерухомість для ведення бізнесу та інвестиційна діяльність

У респондентів запитали, чи є земельна ділянка, якою вони володіють на правах власності (або оренди), достатньою для розширення їхнього бізнесу чи будівництва. Більшість відповідей були позитивними, але кількість підприємств, що відчують брак площі для розвитку є суттєвою - 44%.

Результати аналізу відповідей на запитання «Чи плануєте Ви здати в оренду чи продати землю або споруди, що Вам не знадобляться у майбутньому?» зображено на рис. 11. Потреби підприємств у розширенні бізнесу частково буде задоволено наявною пропозицією ділянок від інших підприємств.

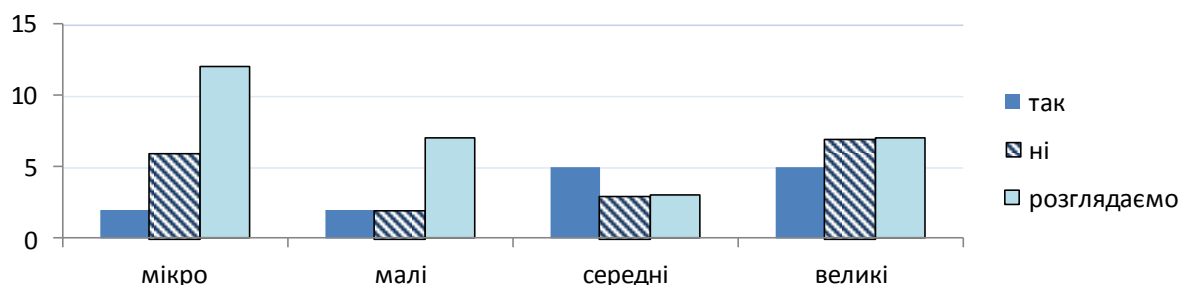

Рис. 11. Плани здати в оренду або продати землю або споруди, що не знадобляться у майбутньому

Ураховуючи вищезазначені можливості підприємств, можна зрозуміти їхні наміри інвестувати в розширення бізнесу у межах міста (рис. 12). Майже 63% підприємств планує інвестувати у розширення і модернізацію власного виробництва. Загальна запланована сума інвестицій складає 179 млн. грн.

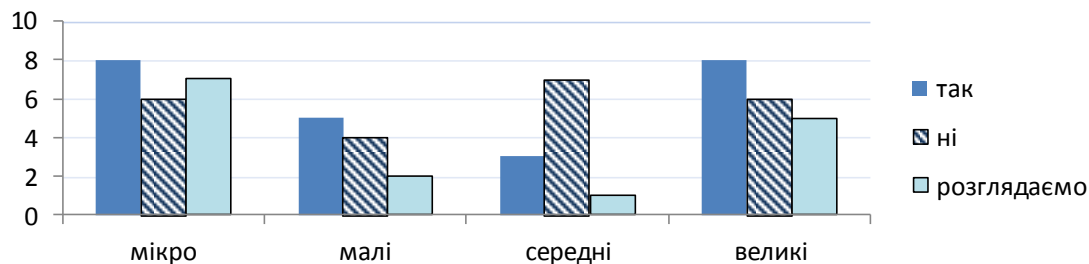

Рис. 12. Плани інвестувати в розширення бізнесу у межах міста

Найбільший обсяг інвестицій (75% від загального) та пов'язана з ними кількість нових робочих місць (80%) планується здійснити великими підприємствами (рис.13).

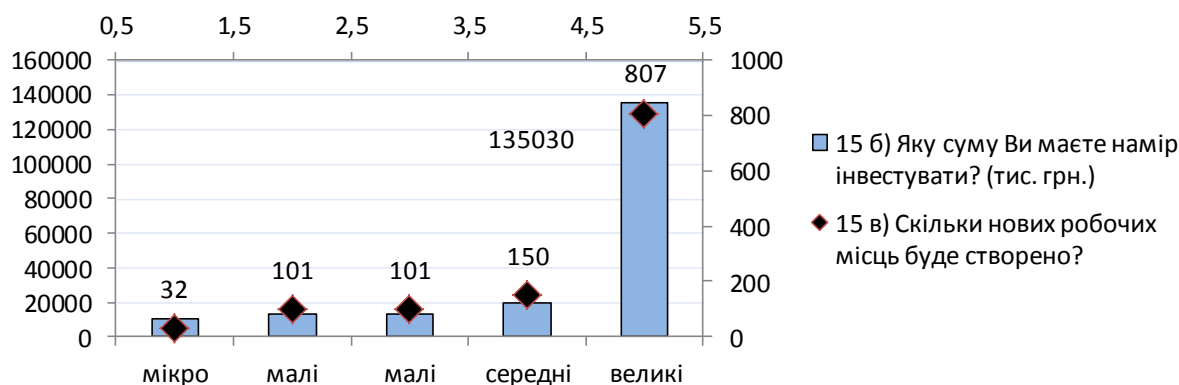

Рис. 13. Обсяг інвестицій та кількість нових робочих місць

У порівнянні з обсягами виробництва плани з інвестування виглядають дуже обережними (нижче на два порядки).

6. Оцінка послуг, що надаються органами влади

Респондентам було запропоновано оцінити в цілому роботу місцевої влади. Оцінку «відмінно» не запропонував ніхто з опитаних, тільки 23% респондентів оцінили дії влади на «добре», майже стільки ж було негативних оцінок (22%). Переважна більшість респондентів (52%) оцінили роботу влади на задовільному рівні (рис. 14).

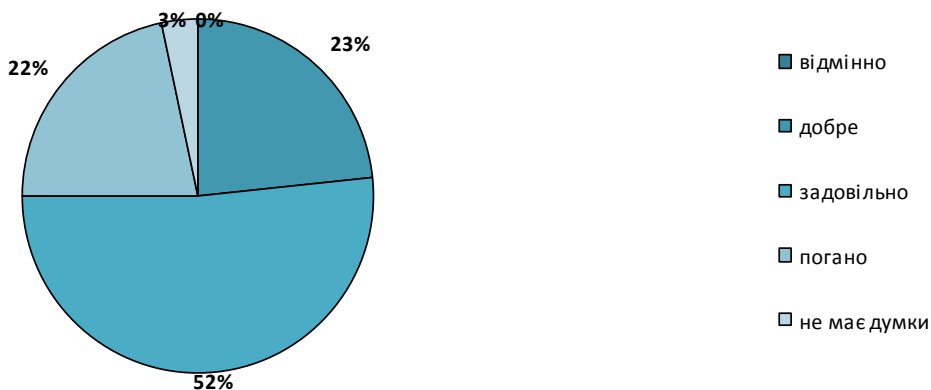

Рис. 14. Оцінка роботи місцевої влади в цілому

Найбільше позитивних оцінок отримано від представників великих підприємств, найбільше негативних оцінок - від мікропідприємств. Жодної оцінки «погано» не було від респондентів середніх підприємств (рис. 15).

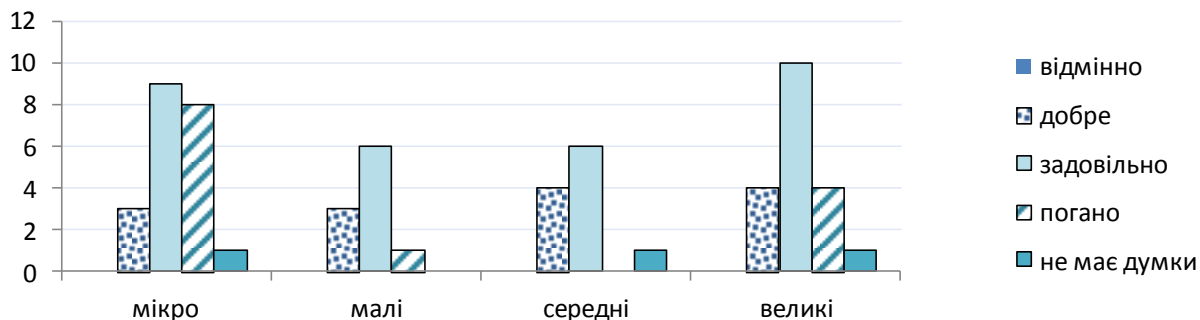

Рис. 15. Оцінка роботи місцевої влади окремими категоріями підприємств

Результати щодо оцінки ролі місцевої влади в економічному розвитку і сприянні бізнесу зображено на рис. 16.

Рис. 16. Роль місцевої влади в економічному розвитку і сприянні бізнесу

Усі запропоновані послуги оцінені як необхідні та важливі дуже високо - не нижче, ніж 84%. Найбільшу роль респонденти відвели владі у сфері розвитку

інфраструктури, прозорому наданні земельних ділянок та залученні стратегічних інвестицій. Високо оцінена також роль в покращенні доступу до інформації. Найнижче усіма категоріями оцінена роль у сфері розвитку бізнес-інкубаторів (7% - проти).

Рис. 17. Роль місцевої влади в сприянні бізнесу мікропідприємств

Для представників мікропідприємств найважливішою є роль влади у покращенні доступу до інформації та залученні зовнішніх інвестицій (рис. 17).

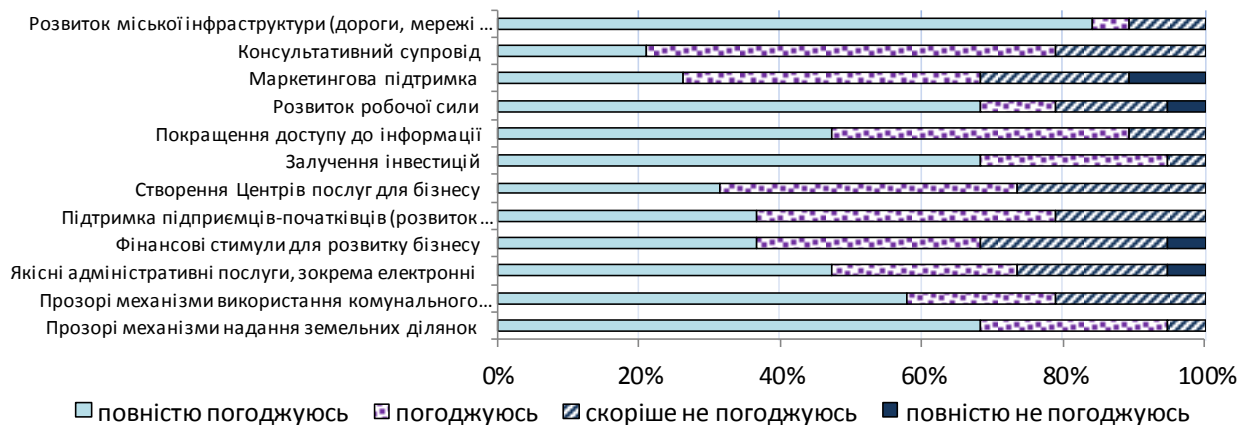
Рис. 18. Роль місцевої влади в сприянні розвитку малих підприємств

Для представників малих підприємств найважливішою є роль влади у наданні якісних адміністративних послуг та консультативному супроводі (рис.18).

Рис. 19. Роль місцевої влади в сприянні розвитку середніх підприємств

Послуги влади з розвитку інфраструктури та залучення стратегічних інвестицій отримали найвищу оцінку від представників середніх підприємств (рис. 19).

Рис. 20. Роль місцевої влади в сприянні розвитку великих підприємств

Для представників великих підприємств найважливішою є роль влади у розвитку інфраструктури та залученні стратегічних інвестицій (рис. 20).

Респондентам було запропоновано висловитись **наскільки** є **ефективною** робота органів місцевого самоврядування (ОМС) щодо **розвитку бізнесу** та оцінити якість перелічених послуг за 4-х бальною системою.

Найкращі оцінки (відмінно (37%) та добре (42%)) отримали послуги: збір і вивезення сміття, діяльність центру надання адміністративних послуг та доступ до інформації (рис. 21).

Найгірші оцінки отримали послуги з надання земельних ділянок для ведення бізнесу та гарантування безпеки і правопорядку.

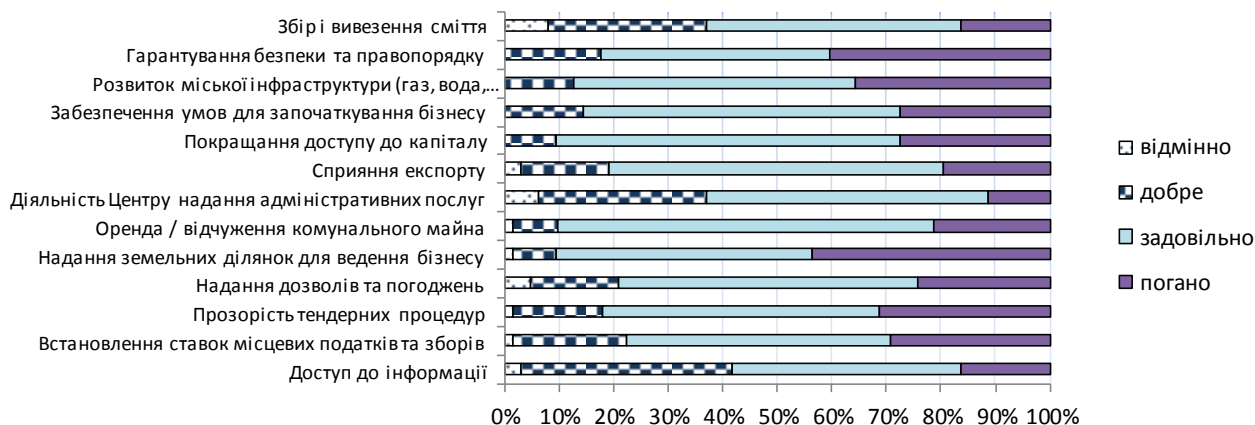

Рис. 21. Якість послуг ОМС щодо розвитку бізнесу

Найкращі оцінки (відмінно та добре) від представників мікропідприємств отримали ті ж самі послуги, що й для усіх респондентів: збір і вивезення сміття, діяльність центру надання адміністративних послуг та доступ до інформації (рис. 22). Найгірші оцінки - послуги з надання земельних ділянок для ведення бізнесу та гарантування безпеки і правопорядку.

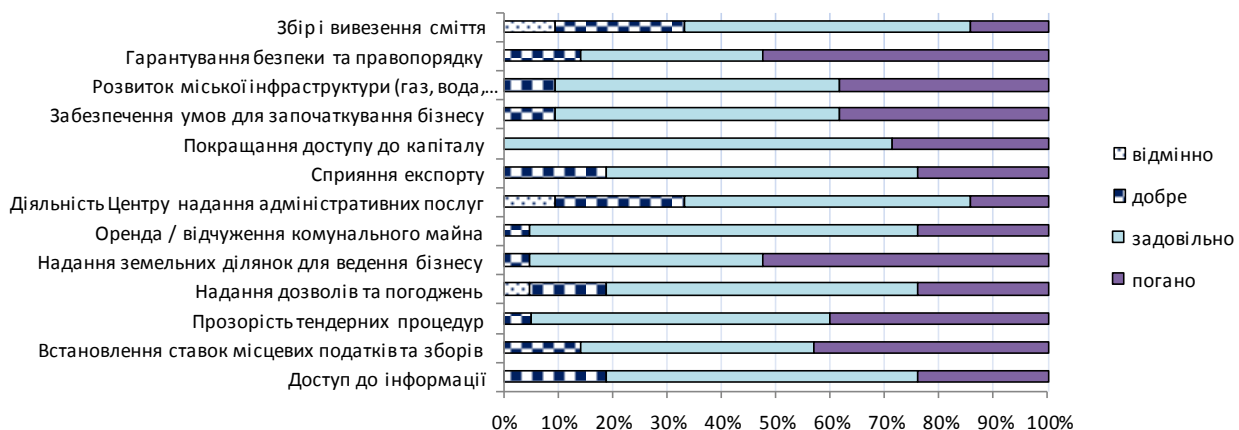

Рис. 22. Якість послуг ОМС щодо розвитку мікропідприємств

Найкращі оцінки (відмінно та добре) від представників малих підприємств отримали послуги: діяльність центру надання адміністративних послуг та доступ до інформації (рис. 23). Найгірші оцінки - послуги з розвитку міської інфраструктури (газ, вода, каналізація, електроенергія) та прозорість тендерних процедур.

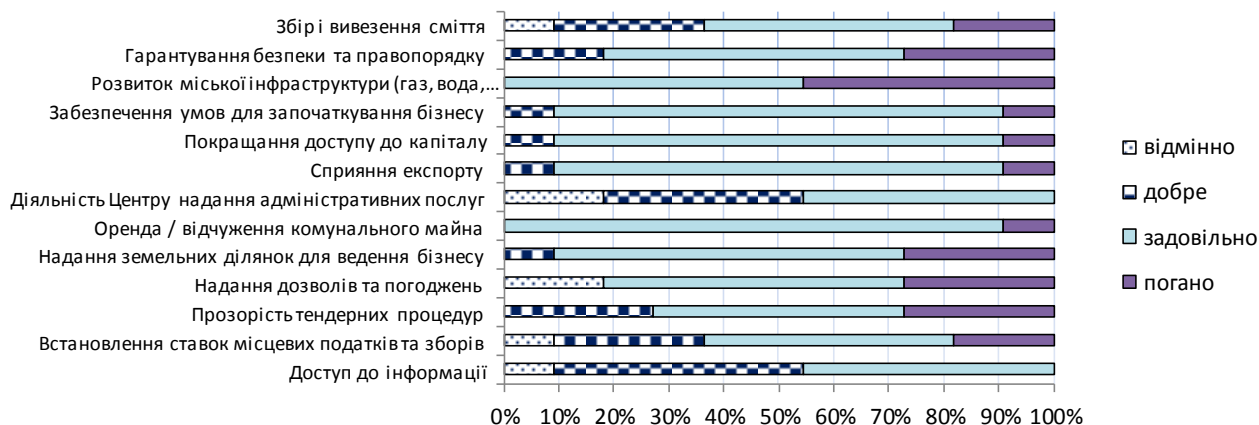

Рис. 23. Якість послуг ОМС щодо розвитку малих підприємств

Найкращі оцінки (відмінно та добре) від представників середніх підприємств отримали послуги: збір і вивезення сміття та доступ до інформації (рис. 24). Найгірші оцінки - послуги з надання земельних ділянок для ведення бізнесу.

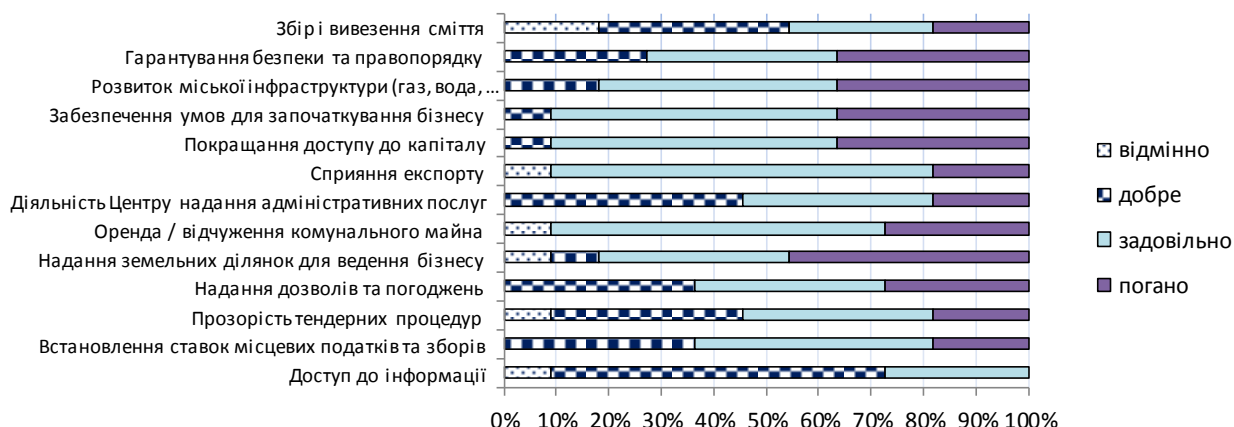

Рис. 24. Якість послуг ОМС щодо розвитку середніх підприємств

Найкращі оцінки (відмінно та добре) від представників великих підприємств отримали послуги: діяльність центру надання адміністративних послуг та збір і вивезення сміття (рис. 25). Найгірші оцінки - послуги з надання земельних ділянок для ведення бізнесу та гарантування безпеки і правопорядку.

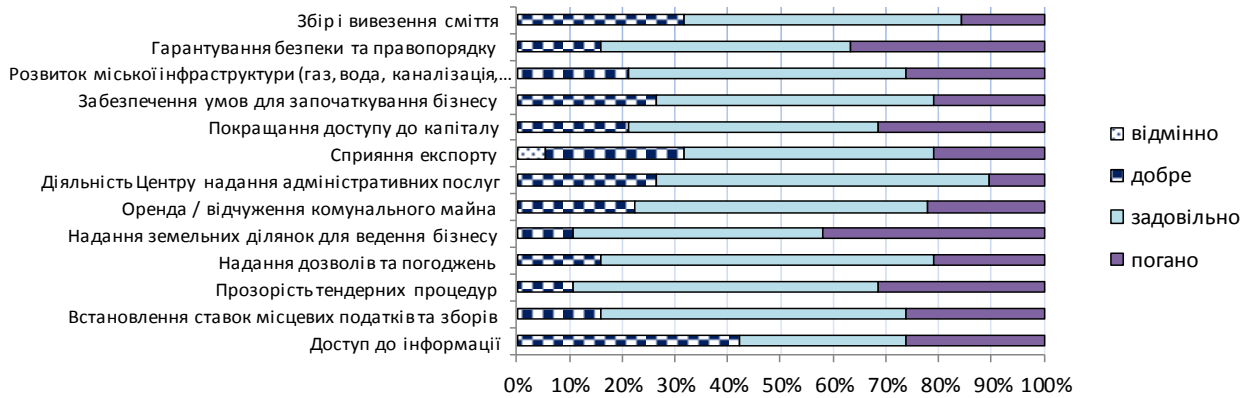

Рис. 25. Якість послуг ОМС щодо розвитку великих підприємств

7. Напрями розвитку місцевої економіки

Респонденти відзначили найважливіші напрями, без яких неможливий економічний розвиток міста. Зведені відповіді респондентів зображено на рис.26.

Рис. 26. Найважливіші напрями, без яких неможливий економічний розвиток міста

Отже, найважливіші напрями для усіх підприємств були визначені такі: 1) розвиток малих і середніх підприємств, 2) розвиток промислового виробництва, 3) енергоефективність, 4) охорона довкілля, 5) активізація громади, 6) відкритість та ефективність врядування, 7) залучення інвестицій.

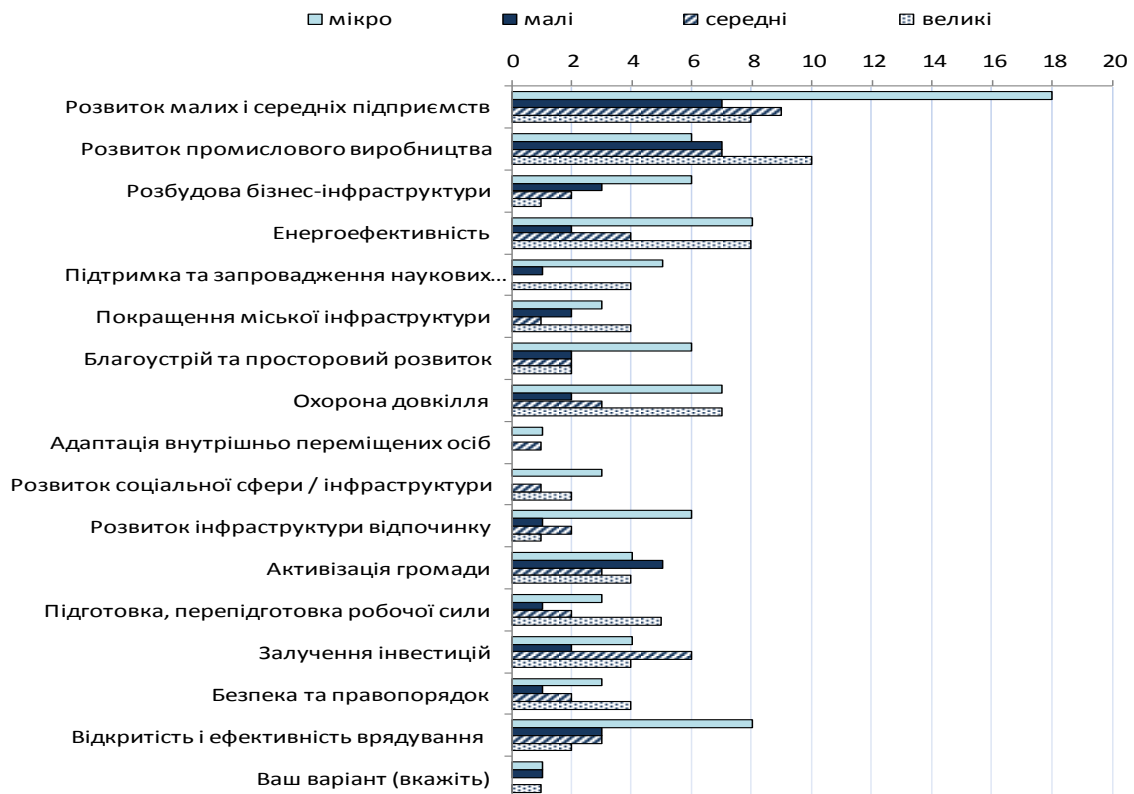

Рис. 27. Найважливіші напрями економічного розвитку міста (за категоріями підприємств)

Найважливіші напрями для окремих категорій підприємств такі (рис. 27):

- для мікропідприємств: розвиток малих і середніх підприємств та ефективність врядування;
- для малих підприємств: розвиток малих і середніх підприємств;
- для середніх підприємств: розвиток малих і середніх підприємств та розвиток промислового виробництва;
- для великих підприємств: розвиток промислового виробництва та енергоефективність.

Рис. 28. Галузі економіки, котрі матимуть найбільше значення у стратегічній перспективі для розвитку міста

Респонденти зазначили (по три кожен) галузі економіки, котрі матимуть найбільше значення у стратегічній перспективі для розвитку міста (рис. 28).

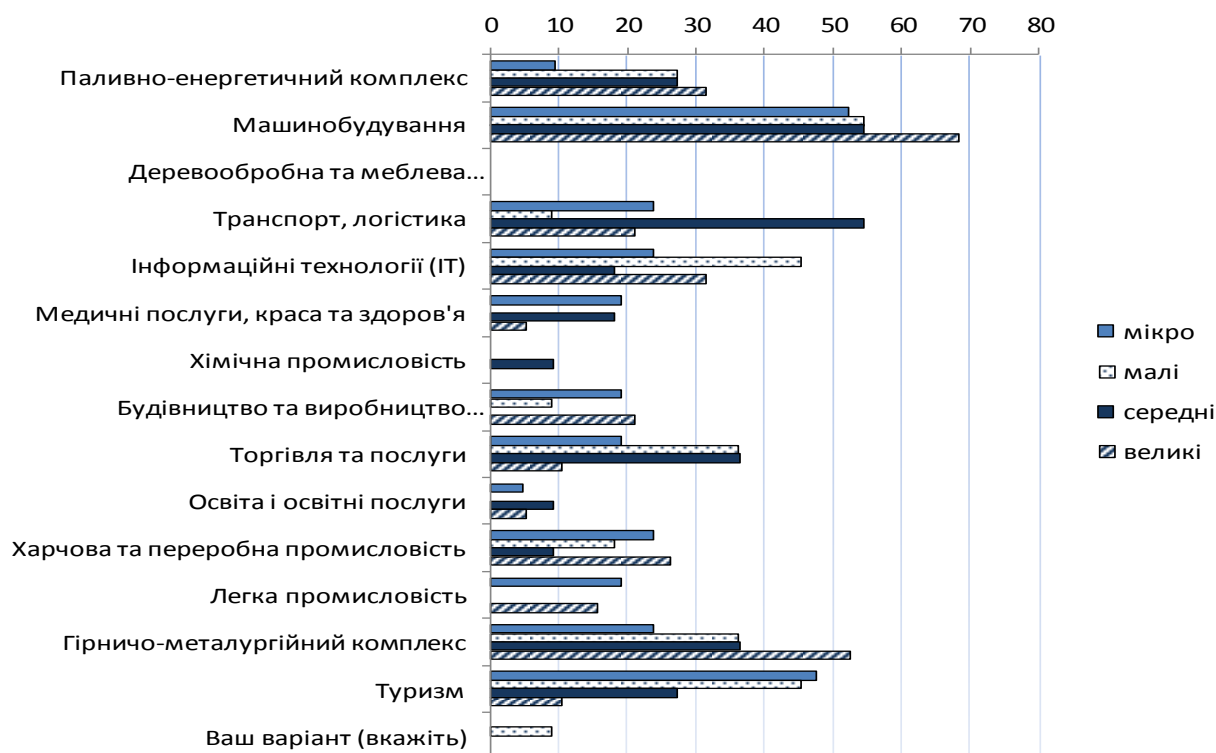

Рис. 29. Галузі економіки, котрі матимуть найбільше значення для окремих категорій підприємств

Безумовний лідер уподобань: машинобудування; на другому місці традиційний гірничо-металургійний комплекс; на третьому - туризм; на четвертому - інформаційні технології; на п'ятому - транспорт та логістика (рис. 28).

Найважливіші галузі економіки для окремих категорій підприємств такі (рис. 29):

- для мікропідприємств: машинобудування та туризм;
- для малих підприємств: машинобудування інформаційні технології та туризм;
- для середніх підприємств: машинобудування, транспорт та логістика;
- для великих підприємств: машинобудування та гірничо-металургійний комплекс.

8. Загальна оцінка бізнес-клімату у місті

Респонденти оцінили місто, як місце для ведення бізнесу.

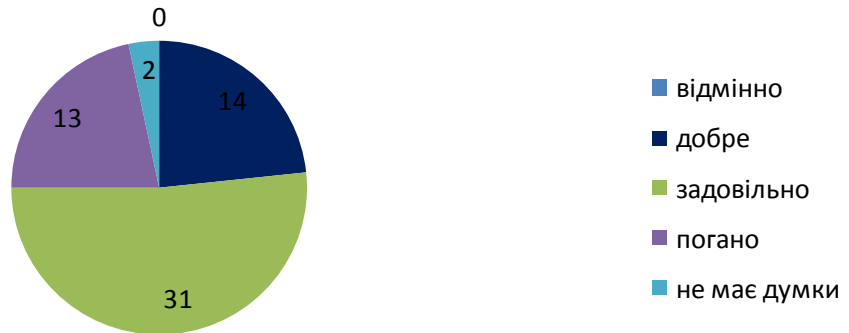

Рис. 30. Думка підприємців про місто як місце для ведення бізнесу

Оцінки «відмінно» та «добре» отримано від третини респондентів, ще 42% підприємців вважають бізнес-клімат є «задовільним». Однак отримано досить значний відсоток (23%) оцінок міста, як несприятливого для ведення бізнесу.

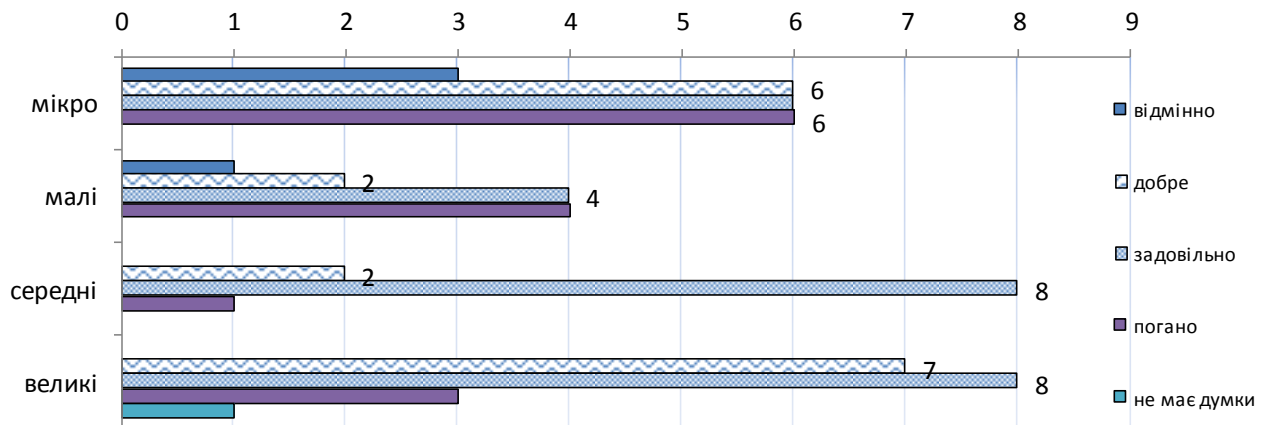

Рис. 31. Думка про місто як місце для ведення бізнесу представників окремих категорій підприємств

Найбільше оцінок «відмінно» отримано від мікропідприємств, оцінок «добре» від великих підприємств, оцінок «задовільно» - від середніх підприємств, оцінок «погано» від малих та мікропідприємств.

Респонденти визначили *сильні та слабкі сторони міста* з точки зору ведення бізнесу.

Сильні сторони міста з точки зору ведення бізнесу	Слабкі сторони міста з точки зору ведення бізнесу
<ul style="list-style-type: none"> • Кількість населення Запоріжжя (5). • Місцезнаходження (9) і наявність розвинутої транспортної інфраструктури (залізничний, автомобільний, річковий, автотранспорт, магістралі північ-південь) (4). • Промисловість (13), індустріальне місто, матеріально-технічна база промислових підприємств. • Попит на якісні послуги та споживання продуктів малого і середнього бізнесу. Слабка конкуренція між підприємцями дає можливість розвитку стартапів. • Вільне спілкування з представниками влади (6), мінімальна кількість перевірок (3). • Наявна інфраструктура (5). • Науковий потенціал (7), високий рівень освіти, кваліфікована робоча сила і технологічний досвід. • Наявність джерел електричної енергії (ГЕС, АЕС) (5), сировинна база, ресурсна база. • Місто є колыскою Української державності, столицею запорізького козацтва, має багато культурно-історичних місць, розташоване на річці Дніпро, історико - рекреаційна зона (Хортиця). 	<ul style="list-style-type: none"> • Непрозорі дії місцевої влади (27), суддів, органів правопорядку, корупція в органах влади та неувага до місцевого виробника, слабка взаємодія органів самоврядування з бізнесом та громадськістю, сімейні ієрархії в державних інституціях, вплив на бізнес з боку великих підприємств і влади, незаконне розташування МАФів. • Високі ставки місцевих податків та зборів, вартість електроенергії, немає пільг для великого бізнесу (7), високі ставки кредитування – немає впевненості в інвестуванні у розвиток бізнесу. • Невідповідна орендна плата за землю та нерухоме майно (7). • Зношеність інженерно-транспортної інфраструктури (3), низька якість дорожньої мережі. • Неналежний стан доквілля (2). • Складність з вирішенням земельних питань. • Зниження купівельної спроможності населення через підвищення тарифів і податку на нерухомість (2). • Близьке знаходження від АТО (2). • Застаріле обладнання у більшості підприємств, яке впливає на собівартість, низька додана вартість продукції, втрата клієнтів. • Низька якість кадрів, відсутність системного стимулювання залучення капіталів і бізнес-ідей (7), відтік інтелектуального потенціалу. • Відсутність бізнес-інфраструктури, бізнес розвинений на низькому рівні.

На завершення дослідження респондентів запитали «*Що ще має зробити місцева влада для покращення бізнес-клімату та які нові послуги для бізнесу необхідно впроваджувати?*»

Відповіді були такими (цифра позначена кількість пропозицій певних дій):

- Забезпечити прогнозованість, ефективність та прозорість дій та рішень влади (11), спрощення адміністрування та регуляторної політики, прозорі механізми надання земельних ділянок та тендерів, доступ до всіх закупівель, які проводяться бюджетними організаціями. Необхідно створити дозвільні центри європейського рівня. Змінити представників влади, що порушують закони.

- Міській владі необхідно рухатися від дозвільного адміністрування бізнесу до створення системи сприяння розвитку бізнесу і залучення капіталу (не дозволяти, а мотивувати). Розширити діалог керівництва міста з підприємцями та співпрацю з територіальними громадами. Адміністративна підтримка при виділенні землі для встановлення кіосків, під які отримані паспорти. Контроль та організація офіційних пунктів продажу харчових товарів, ліквідація незаконних місць продажу харчових товарів: стихійної торгівлі продуктами харчування з машин, землі.

- Підтримка місцевого виробника (8), малого та середнього бізнесу, замовлення у місцевого бізнесу всіх необхідних місту послуг та товарів. Максимально мотивувати громаду міста використовувати продукцію місцевих виробників.

- Не заважати працювати! (7) - ми самі навчаємося і зорганізуємося! Не втручатись, а допомагати. Бізнес сам виживає! Владі не чіпати бізнес з метою отримати вигоду. Чиновникам стати на тиждень підприємцями.

- Зменшити місцеві податки (7), перегляд ставок податку на землю, зниження орендної плати за землю та нерухоме майно, преференції при визначенні плати за землю (багато підприємств збудованих за радянських часів мають завелику територію, розташовані не компактно, мають великі цехи).

- Зменшити кількість перевіряючих (6) та дозвільних органів та кількості перевірок. Забезпечити захист платників податків від необгрунтованого тиску податкових органів та силових структур.

- Залучення інвестицій (4), гарантії та пільги для інвесторів, їх капіталу.

- Забезпечення безпеки і правопорядку, контроль незаконних місць продажу, перевірити всіх бізнесменів, які отримали свої документи, відеоспостереження на вулицях міста, боротьба з незаконним обігом алкоголю, тютюну, наркотиків (3).

- Розвиток міської інфраструктури (2), повернути мешканцям міста базари (це національне!) та кооперативну торгівлю.

- Зменшувати ціни на енергоносії, знизити тарифи на сировину та енергоресурси.

- Впровадити зону економічного сприяння бізнесу (податки, дозвільна система, інфраструктура), підвищити культуру в усіх сферах бізнесу, залучати нові технології та логістику. Частина доходу від залучення додаткового капіталу перенаправляти на вирішення екологічних проблем. Розглядати місто і область, як єдину економічну та екологічну систему.

- Зупинити відтік молоді з міста - зробити місто красивим, щоб місцева молодь пишалася: дороги, туалети, послуги з туризму, відпочинку і розваг. Прибрати всі кіоски, крім зупиночних естетичних комплексів. Побудувати мостовий перехід через Дніпро. Запрошувати фахівців для будівництва, оновлення міста.

- Підвищити вимоги до населення, штраф з пішоходів, штраф за сміття, за псування газонів, за знищення рослин, за шум, за неналежний вигул собак.

Очистити вулиці від бродячих собак. У підвалах будинків робити дезінсекцію від щурів, мишей і тарганів.

- Більше достовірної та структурованої інформації про місто. Промоція міста, зміна уявлення про Запоріжжя, як про промисловий центр. Перетворення міста у діловий туристичний центр. Впровадження культури і нових технологій.

Підприємці поділяють думку про те, що місцева економіка може змінитися на краще завдяки більш ефективній співпраці місцевої влади та бізнесу, а також залученню зовнішніх інвестицій.

Секретар міської ради

Р.О. Пидорич